اخلاق بالینی

دکتر فروزان اکرمی

دکترای اخلاق پزشکی و پسادکترای اخلاق زیستی

مدیر گروه اخلاق زیستی مرکز تحقیقات اخلاق و حقوق پزشکی، دانشگاه ع پ شهید بهشتی

کارشناس عالی رتبه وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی

اخلاق حرفه ای بر بالین بیمار

اهداف اخلاق بالینی عبارتند از:

- مراقبت بهینه بیماران
- ارتقای اخلاق حرفه ای

اخلاق حرفه ای

اخلاق حرفه‌ای دربرگیرنده وظایف و هنجارهای اخلاقی مورد انتظار (بایدها و نبایدها) از حرفه‌مندان هر حرفه است.

مطابق راهنمای اخلاق حرفه ای سازمان نظام پزشکی، ارائه دهندگان خدمت بایستی صلاحیت حرفه‌ای خود را به گونه‌ای ارتقا دهند که با برقراری ارتباط خوب با بیمار و خانواده وی و صداقت و درستی، اعتماد آنان را جلب نمایند.

عوامل مرتبط با اخلاق بالینی

- **اخلاق حرفه ای:** رعایت اخلاق و مقررات حرفه ای شامل دستورالعما ها و راهنماهای بالینی
- **حساسیت اخلاقی:** حساسیت اخلاقی توانایی شناخت دوراهی های اخلاقی و درک موقعیت‌های آسیب‌پذیر و آگاهی از نتایج اخلاقی تصمیمات خود است. حساسیت اخلاقی اولین مرحله تصمیم گیری اخلاقی است.
- **تصمیم گیری اخلاقی**
- **سیاست های سازمان/ بیمارستان/ کلینیک**
- **منشور حقوق بیمار: محورهای پنج گانه**

اصول و هنجارهای اخلاقی مرتبط

اصل خیر رسانی ایجاب کننده اقدماتی است که به نفع مراجعه کنندگان/ بیماران باشد. هدف اصلی این اصل در اخلاق پزشکی تامین منافع بهینه بیماران (best interests) است که یکی از راههای دستیابی به آن کاهش آسیب های ناشی از یک اقدام یا مداخله است.

اصل خیر رسانی

خیر رسانی ایجاب کننده اقدماتی است که به نفع مددجویان/ بیماران باشد. هدف این اصل در اخلاق بالینی تامین منافع بهینه بیماران است. گاهی تامین سلامتی مستلزم کاهش زیان و ضرر است.

اصل ضرر نرساندن

اصل ضرر نرسانی در اخلاق پزشکی و حقوق سلامت، با قاعده لاضـرر در اسلام همخوانی دارد. این اصل دربرگیرنده سه مولفه:

- جلوگیری از ضرر/ آسیب به دیگران،
- حمایت از افراد فاقد ظرفیت و آسیب‌پذیر مانند کودکان
- جلوگیری از ضرر به خود است کـه دربـاره آخـرین مولفـه، بـه‌دلیـل تفاوت فلسفه اخلاقی مکاتب مختلف، اختلاف نظر وجود دارد.

قاعده لاضرر در اسلام دارای حق وتو نسبت به سایر قواعد است.

اصل عدالت

هرجا ما در مقام خیر رسانی قرار می‌گیریم به معیارهای عدالت نیاز پیدا می‌کنیم. عدالت توزیعی بر توزیع منصفانه حقوق، فرصت‌ها، منابع و منافع یک برنامه با تمرکز ویژه بر گروه‌های آسیب‌پذیر، دسترسی عادلانه به خدمات باکیفیت و کاهش نابرابری‌های اجتماعی قابل اجتناب دلالت دارد.

برابری، انصاف و عدم تبعیض ایجاب میکند که حرفه مندان پزشکی خدمات ایمن و باکیفیت را به همه مددجویان / بیماران صرف‌نظر از نژاد، قومیت، زبان، فرهنگ، مذهب، طبقه اجتماعی-اقتصادی، جنسیت و معلولیت براساس وضعیت بالینی آنها ارائه نمایند.

اصل احترام به استقلال فردی (اتونومی)

اصل احترام به خود مختاری یا استقلال فردی در حقیقت به حق انتخاب مراجعه کننده و یا بیمار اشاره دارد. این اصل نقطه مقابل پدرسالاری یا قیم‌مآبی در پزشکی قدیم است و **نقش کلیدی در حوزه اخلاق بالینی دارد.** قواعد رازداری و محرمانگی اطلاعات، حفظ حریم خصوصی و رضایت آگاهانه از این اصل مشتق میشوند.

هر شخص دارای اهلیت/ ظرفیت، حق تصمیم‌گیری در امور مرتبط به خود و انتخاب آگاهانه را دارد.

تعارض اصول و هنجارها در تصمیم گیری اخلاقی

خیررسانی و ضررنرساندن:

ارزیابی بالینی

ماهیت بیماری (حاد، مزمن، برگشت پذیر، پایانی)؟

اهداف درمان؟

گزینه های درمانی کدامند و احتمال موفقیت هر گزینه چقدر است؟

اثرات نامطلوب درمان چیست و آیا سودش بیشتر از ضررش است؟

اثرات عدم درمان پزشکی/جراحی چیست؟

در صورت درمان، برنامه ای برای محدود کردن درمان دارید؟ توقف درمان در بیماران پایان حیات؟

تعارض اصول و هنجارها در تصمیم گیری اخلاقی

احترام به استقلال فردی:

- حقوق و ترجیحات بیمار
- اطلاعاتی که در مورد مزایا و خطرات درمان به بیمار داده می شود؟
- بیمار اطلاعات را درک کرد و رضایت داد؟
- آیا بیمار از نظر ذهنی واجد صلاحیت است؟ اگر صلاحیت دارد، ترجیحات او چیست؟
- اگر بیمار از نظر ذهنی ناتوان است، ترجیحات قبلی بیمار مشخص است؟ اگر ترجیحات وی ناشناخته است، چه کسی جانشین مناسب وی برای تصمیم گیری است؟

تعارض اصول و هنجارها در تصمیم گیری اخلاقی

خیررسانی و ضررنرساندن

احترام به استقلال فردی

کیفیت زندگی

کیفیت زندگی مورد انتظار با و بدون درمان؟

نقایص کمبودهای جسمی، روانی، اجتماعی – که ممکن است بیمار از درمان داشته باشد؟

قضاوت در مورد کیفیت زندگی بیمار که نمی تواند خودش اظهار کند؟ چه کسی قضاوت می کند؟

تشخیص سوگیری احتمالی پزشک در قضاوت کیفیت زندگی؟

منطقی برای چشم پوشی از درمان (های) حفظ حیات؟

تعارض اصول و هنجارها در تصمیم گیری اخلاقی

عدالت توزیعی:

زمینه و فشارهای خارجی

تعارض/ تضاد منافع – آیا پزشک با سفارش آزمایش و تجویز دارو و یا مشاوره، از نظر مالی، حرفه ای سود می برد؟

تضاد منافع بر اساس اعتقادات مذهبی؟ مسائل حقوقی؟

تضاد منافع بین سازمان ها (کلینیک ها، بیمارستان ها)، پرداخت کنندگان شخص ثالث؟

ملاحظات ایمنی و سلامت عمومی؟

مشکلات تخصیص منابع کمیاب؟

ملاحظات پژوهشی یا آموزشی که بر تصمیمات بالینی و یا دستورات پزشک تأثیر می گذارد؟

اهم ملاحظات اخلاقی در ویزیت ها و معاینات بالینی

- احترام به باورهای فرهنگی وی (ویزیت توسط پزشک همجنس)
- برقراری ارتباط با مراجعه کننده یا بیمار و خانواده وی
- اولویت دهی به منافع بیمار
- مراقبت استاندارد
- صداقت و حقیقت گویی
- رعایت حریم خصوصی
- رازداری و محرمانگی اطلاعات
- سعی در حفظ اعتماد بین زوج
- رضایت آگاهانه
- جلوگیری از انگ و تبعیض
- مدیریت تعارض منافع

برقراری ارتباط مطلوب با مراجعه کننده یا بیمار اعتمادسازی

- معرفی خود و محدوده تخصصی به مراجعه کننده/ بیمار
- درنظر گرفتن اولویت منافع بیمار، احترام و وقت گذاشتن برای وی
- حفظ حریم اطلاعاتی بیمار
- حصول اطمینان از حفظ حریم فیزیکی بیمار
- برقراری ارتباط با بیمار و سپس اجازه گرفتن برای لمس و معاینه
- اخذ رضایت صریح شفاهی یا کتبی بر حسب مورد
- رازداری و محرمانگی اطلاعات

حفظ حریم خصوصی بیمار

- تنها سوالاتی را از بیمار بپرسیم که می تواند در تشخیص و درمان بیماری کمک کننده باشد.
- پرسش سوالات از بیمار در یک مکان خصوصی انجام شود.
- حصول اطمینان از حفظ حریم فیزیکی بیمار
- برقراری ارتباط خوب با بیمار و سپس اجازه گرفتن برای لمس و معاینه
- توضیح دادن به بیمار همزمان با معاینه وی
- پرهیز از شتابزدگی در ویزیت بیمار
- احترام به حق انتخاب بیمار

احترام به حق انتخاب بیمار

- ماده ۶۸: شاغلان حِرَف پزشکی و وابسته، مکلف‌اند به حق بیمار برای انتخاب پزشک معالج یا مشاور دیگر، احترام بگذارند و برای انتقال اطلاعات سلامت بیمار به دیگر حرفه‌مندانی که عهده‌دار ارائه‌ی خدمت به بیمار شده‌اند، همه‌ی تلاش خود را به‌کار گیرند.

ارتباط رازداری و محرمانگی اطلاعات با رضایت آگاهانه

- اخلاق بالینی: افشای هر آنچه که از نظر بیمار راز بشمار می آید نیاز به رضایت وی دارد.
- اخلاق سلامت عمومی: نقض حداقلی هنجارهای اخلاقی
- تعارض بین اصول و هنجارهای اخلاقی: مانند تعارض بین نجات جان بیمار و رازداری
- استثناء های قانونی افشای اطلاعات بیمار نیاز به رضایت وی ندارد ولی بایستی محرمانه انجام شود.

رازداری

❖چه مواردی را بایستی در خصوص رازداری مورد توجه قرار داد:

1. سن بیمار
2. وضعیت تاهل بیمار
3. نوع بیماری
4. همه موارد

رازداری

- موارد زیر می‌تواند اعتماد بین زوج را خدشه دار کند، بجز:

1. توضیح دادن درباره بیماری مراجعه کننده برای همسرش بدون اطلاع وی
2. افشای منبع ابتلا به یک بیماری آمیزشی برای هر یک از طرفین
3. درخواست از بیمار برای توضیح دادن درباره بیماریش به همسرش توسط خودش
4. افشای عفونت/ بیماری آمیزشی به همسر بیمار برای جلوگیری از ابتلای وی

اخذ رضایت آگاهانه

اهلیت؛ آگاهی، درک، انتخاب

- رضایت ضمنی مراجعه کننده برای انجام اقداماتی است که نیازی به معاینه ندارد.
- درخواست انجام آزمایشاتی که با انگ اجتماعی همراه است نیاز به رضایت صریح شفاهی بیمار دارد.
- لمس و معاینه بایستی پس از برقراری ارتباط و اخذ شرح حال کامل انجام شود.
- لمس و معاینه نیاز به رضایت صریح شفاهی بیمار دارد (ایجاد احساس احترام و نیز آمادگی برای معاینه). اقدامات تهاجمی مانند گذاردن ایودی یا کرایو تراپی نیاز به رضایت آگاهانه کتبی دارد.

شرایط سنی

اگر همراه بیمار مانند مادر یا پدر وی جویای نتیجه معاینه شدند اقدام مناسب چیست؟

افراد زیر ۱۸ سال: در افراد بالغی که بطور شخصی و آزادانه به پزشک مراجعه کرده‌اند نتیجه معاینه فقط به خود آنها گفته می‌شود. اما در مورد افراد زیر ۱۸ سال با رعایت شرایط نتیجه به سرپرست گفته میشود، مگر اینکه بیم آسیب جانی یا روانی بیمار وجود داشته باشد.

افراد ۱۸ سال تمام و بیشتر: اگر بیمار عاقل و بالغ باشد گواهی به خود وی تحویل داده می‌شود. اگر همسر، پدر یا مادر گواهی را مطالبه نمودند، ارائه نتیجه معاینه و تحویل گواهی با رضایت مراجعه کننده به آنها بلامانع است.

رعایت اخلاق حرفه ای مایه میانه روی و سپری محکم در برابر قانون است

اخلاق در معاینات زنان و نیز گواهی شفاهی یا کتبی دوشیزگی به دلیل آسیب پذیری زنان و نیز انگ اجتماعی که می تواند به همراه داشته باشد از اهمیت ویژه ای برخوردار است.

شرایط معاینه بالینی دوشیزگان

- رضایت شفاهی مراجعه کننده برای معاینه
- احراز هویت با شناسنامه/ کارت ملی عکس دار: اگر فرد درخواست گواهی بکارت کند، ابتدا باید احراز هویت شود.
- حضور همراه : فرد بالغ و عاقل نیاز به همراه ندارد مگر به درخواست مراجعه کننده در هنگام معاینه افراد محجور (غیربالغ، عقب‌مانده‌ذهنی و بیماران روانی) که توسط سرپرست خود مراجعه کرده اند، سرپرست هنگام معاینه حضور داشته باشند.
- روش معاینه به بیمار و یا سرپرست وی توضیح داده شود.
- با توجه به شیوع بیماریهای عفونی رعایت موازین بهداشتی ضروری است و پزشک/ ماما بایستی از دستکش یکبار مصرف برای معاینه استفاده کند.

از توجه شما سپاسگزارم